WORLD CONFERENCE ON STUDENT - CENTERED LEARNING APPROACHES

YEVROPA ORIENTALISTIK DISKURSIDA USMONLI AYOLI: GENDER STEREOTIPLARI VA MADANIY REPREZENTATSIYA

Maftuna Bobomurodova

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti tadqiqotchisi

1. Dolzarbligi

XVIII–XIX asrlarda Yevropada Usmonli imperiyasi haqidagi tasavvurlar siyosiy va madaniy raqobat ta’sirida shakllandi. Bu tasavvurlarning markaziy qismini ayollar tasviri tashkil etdi. Edward Said “Orientalizm” (1978) asarida Sharqni Yevropa tomonidan bir xil, passiv va “boshqa” sifatida qurish mexanizmini ochib bergan; ushbu yondashuv Usmonli ayollari tasvirida ham yaqqol namoyon bo‘ladi.

2. Asosiy qism

Yevropa diskursida Usmonli ayoli asosan ikki stereotip orqali tasvirlangan: harem qamog‘idagi mazlum ayol va shahvoniy, egzotik “boshqa” ayol. Ushbu ikki qutb bir-birini to‘ldirib, ayollarni ham zaif, ham tahdid sifatida ko‘rsatgan.

Lady Mary Wortley Montagu’ning “Turkish Embassy Letters” asari (xatlar 1716–1718, to‘plam shaklida 1763 yilda nashr etilgan) harem tasviri shakllanishida muhim manba bo‘lgan. Muallif ayollar bilan bevosita muloqotda bo‘lgan bo‘lsa-da, uning yozuvlari ayrim stereotiplarni mustahkamlagan.

Vizual san’atda (Jean-Baptiste Vanmour portretlari, Jean-Auguste-Dominique Ingres’ning “Le Bain turc”, 1862) ayol tanasi va makon (hammom, harem) orqali erotizatsiya qilingan. Vizual tasvir yozma matnga qaraganda kengroq auditoriyaga ta’sir ko‘rsatgan.

Opera va adabiyotda (masalan, Mozartning “Die Entführung aus dem Serail”, 1782) harem motivi Yevropa axloqiy va siyosiy qarashlarini aks ettirish vositasiga aylangan.

Usmonli ayollarining o‘z ovozi, xususan Fatma Aliye Hanım (1862–1936) asarlari va zamondosh ayollar matbuoti, Yevropa stereotiplariga javob sifatida o‘rganilishi lozim.

3. Metodologiya

Matnli tahlil: Yevropa sayohatnomalari, romanlar, operalar va rasmlar.

Diskurs tahlili (Said, Foucault) orqali stereotiplarning shakllanish mexanizmini aniqlash.

Qiyosiy tahlil: Yevropa tasvirlarini Usmonli manbalari (xotiralar, ayollar yozuvlari, matbuot) bilan solishtirish.

4. Kutilayotgan natija

Tadqiqot Yevropa orientalistik diskursida Usmonli ayollari tasvirining tarixiy shakllanishini ko‘rsatadi hamda sharqshunoslikda gender tadqiqotlari uchun yangi metodologik yondashuvni taklif etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Said, E. W. Orientalism. New York: Pantheon, 1978.
2. Ahmed, L. Women and Gender in Islam. New Haven: Yale University Press, 1992.
3. Yeğenoğlu, M. Colonial Fantasies: Towards a Feminist Reading of Orientalism. Cambridge: Cambridge University Press, 1998.
4. Montagu, M. W. The Turkish Embassy Letters. London, 1763.